



חנוכה

חוגגים במושבים

כל קורותינו הן אגדה דמיונית
של כמות שמן ליום אחד
המספיקה לשמונה ימים;
אגדה של סנה בוער
שאיננו אוכל.
אגדה של חיים לאומיים,
שעל פי ההיגיון ההיסטורי,
צריכים היו להבהב ולכבות זה כבר,
ואף על פי כן עודם בוערים ומוסיפים.

הרמן ווק, זה אלי, פרק 7

פפ



<< תוכן עניינים

דברי ברכה	4
שמש - הסיפור ההיסטורי של חג החנוכה	7
נר ראשון - להדליק נר חנוכה	8
נר שני - נר אישי או נר ביתי?	14
נר שלישי - מכאן ואילך מוסיף והולך	18
נר רביעי - מי מפחד מהחושך? מי מפחד מהאור?	22
נר חמישי - על הניסים	27
נר שישי - "שוב יקומו המכבים" - חנוכה והציונות	31
נר שביעי - על הגבורות	36
נר שמיני - חנוכה והכפר הגלובלי	41
הצעות לפעילויות קהילתיות	44
מתכונים	45
שירי חנוכה	47

שלום רב,

"כל אחד הוא אור קטן וכולנו אור איתן".

לקראת חג החנוכה מגישות לכם תנועת המושבים ותכנית "שריגים" לטיפוח תרבות יהודית ישראלית במושבים את החוברת לחג החנוכה - השנייה בסדרה "חוגים במושבים".

בחוברת מניפה מגוונת של מקורות יהודים ישראלים, חדשים ועתיקים. והיא מיועדת ללימוד ופעילות לפרט, למשפחה ולקהילה כולה. אני מקווה כי חוברת זו, כמו קודמתה, תאיר לכם ולכן את דרככם בקידום נושאי התרבות והקהילה במושבים.

אני שב וקורא לכם ולכן לבוא ולקחת חלק כמובילי "שריגים" במושבים. ברצוני לאחל לכולם חג אורים שמח, שנמשיך להאיר כולנו יחד וכל אחד לחוד על המרחב הכפרי, על הבית ועל עם ישראל כולו.

שלכם,

מאיר 3/ר

מזכ"ל תנועת המושבים

ויו"ר התאחדות חקלאי ישראל



חברות וחברים יקרות ויקרים
אנו שמחות להגיש לכן הקוראות, ולכם הקוראים חוברת שנייה בסדרת
חוגגים במושבים, והפעם - חוברת לחנוכה.
חג החנוכה אהוב במיוחד על הכול - מבוגרים, ילדות וילדים, ורב בו המרחב
להפעלות למשפחה, לקבוצה או לקהילה. המנהג המרכזי - הדלקת הנרות
בשעות הערב מזמן אפשרות למפגש משמח לכל בני הבית, לקהילה
ולמושב.

חנוכה זכה למעמד מיוחד בהתחדשות היהודית ישראלית עם התנועה
הציונית. שירי חנוכה רבים נכתבו בשנים הראשונות של המדינה, וסיפור
החנוכה זכה לחגיגות והמחזות רבות משתתפים בגני הילדים ובבתי הספר,
יותר מכל חג אחר בעבר.

בחוברת תמצאו מידע על מקורותיו המגוונים של החג, על תחייתו, על גילויי
גבורה ונס בהקשרים חדשים, ועל חגי אור בתרבויות העולם. כמו בחוברת
הקודמת תמצאו רעיונות לפעילויות, ללימוד ולשיחה, מתכונים ושירי חנוכה
אהובים ומוכרים.

בחוברת מיוצגים, על קצה המזלג, סוגות ספרותיות מגוונות, מקורות
עתיקים וחדשים - כולל מקורות וסיפורים מקוריים מחיי המושבים, עדות
להמשכיות היצירה התרבותית במושבים גם בימינו אלה.

אנו מזמינות אתכן ואתכם הקוראות והקוראים להשתמש בחוברת בכל ימי
החנוכה, ולשלוח לנו תגובות והערות, ואף הצעות ויצירות לחוברות הבאות.

שירי ארזיטאי נחום,

מנהלת בני המושבים,

ראש אגף חברה וקהילה

רני יבין,

מנהלת תוכן, תכנית שריגים

הסיפור ההיסטורי של חג החנוכה

כאשר עלה אנטיוכוס הרביעי אפיפנס (האל המתגלה) לשלטון בשנת 175 לפנה"ס, ביקש למזג את כל העמים בממלכתו תחת תרבות אחת ויחידה - התרבות היוונית הלניסטית. בארץ יהודה מצא בני ברית לשאיפתו זו בדמות האליטה המתיוונת מקרב הכהנים ועשירי העם שנהנתה מחסדי השלטון. מולם עמדה מרבית העם - נאמני המסורת.

בשנת 167 לפנה"ס הטיל המלך אנטיוכוס על היהודים גזירות, כדי לכפות עליהם את אורח החיים ההלניסטי. מי ששמר את השבת, מל את בנו או למד תורה היה צפוי לעונש מוות. רבים סרבו ומתו על קידוש השם. הסיפור המפורסם ביותר הוא הסיפור על חנה ושבעת בניה. לאחר שסרבו לאכול חזיר, הוצאו הבנים להורג אחד אחד ואחריהם האם.

כאשר הקימו נציגיו של המלך אנטיוכוס מזבח לעבודה זרה ברחובה של מודיעין - אז עיר קטנה בהרי יהודה - התנגד מתתיהו הכהן מבית חשמונאי, רצח יהודי שהתכוון להקריב עליו קרבן וניתץ את המזבח. מתתיהו וחמשת בניו - יוחנן, שמעון, יהודה, יונתן ואלעזר נמלטו להרי גופנא, ומשם עוררו מרד ביוונים.

המרד הצליח, ובעקבותיו, בשנת 164 לפנה"ס בוטלו הגזירות. יהודה המכבי וצבאותיו המשיכו לעבר ירושלים, כבשו את הר הבית, וטיהרו את המקדש מטומאתו. ביום כ"ה בכסלו חנכו המכבים את המזבח וחידשו בו את הקרבנות: "ויעשו את חנוכת המזבח ימים שמונה ויקריבו עולות בשמחה ויקריבו זבח שלמים ותודה... ויקיים יהודה ואחיו וכל קהל ישראל להיות ימי חנוכת המזבח נעשים במועדם שנה בשנה, ימים שמונה, מיום חמשה ועשרים לחודש כסלו בשמחה וגיל" (מכבים א, ד)



ממלכת החשמונאים העצמאית התקיימה במשך 77 שנים (140-63 לפנה"ס), עד שנכבשה יהודה בידי הרומאים. מדינת ישראל היא העצמאות המדינית הבאה אחריה ליהודים בארצם.

קורות החשמונאים שימשו לציונות דגם לתחייה הלאומית: "השאיפה הלאומית הייתה אחת - קוממיות העם בארצו. העובדה שחג החנוכה לא נתקדש באיסור מלאכה ולא נגדש בסמלים, הקלה על עיצובו מחדש. הציונות החילונית יכלה לחוג אותו על פי דרכה בלי להתנגש במישרים עם המסורת. סמל החנוכה נשמר אלא שהשירה שנלוותה להדלקת נרות הסיטה את המשמעות" (אליעזר שבייד, ספר מחזור הזמנים, 1984, עמ' 4).

שמונה ימים בחג - שמונה קנים במנורה

- ולא מצאו אלא צלוחית אחת של שמן שלא היה בה להדליק יום אחד, נעשה נס, והדליקו ממנה שמונה ימים (מגילת אנטיוכוס)
- שמונת הימים נחגגו לזכר חג הסוכות שלא יכלו לחוג באותה שנה בשל המלחמה. לאחר שחרור ירושלים הזמינו המכבים את העם לחוג שמונה ימים - שבעה ימי החג ושמיני עצרת: "ויחוגו את שמונת הימים בשמחה כחג הסוכות..." (ספר מכבים ב, י)
- לאחר שטיהרו המכבים את המקדש, חגגו את חנוכתו במשך שמונה ימים, בדומה לחנוכת המשכן וחנוכת בית המקדש הראשון שנמשכו אף הם שמונה ימים (ספר מכבים א, ד)
- בשעה שניצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יוון, נכנסו לבית המקדש. מצאו שם שמונה שיפודים של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות (פסיקתא רבתי פ, ח)

להדליק נר חנוכה

על יסודות מצוות חנוכה אנו לומדים מן התלמוד הבבלי מסכת שבת, פרק "במה מדליקין", דף כא-כג.

מי מדליק?

כולם - שהרי כולם היו שותפים לנס.

"מצות נר חנוכה, מצוה חביבה היא עד מאוד; וצריך אדם להיזהר בה, כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבת האל והודיה לו, על הניסים שעשה". רמב"ם משנה תורה, ספר הזמנים, הלכות חנוכה, ד', יב

איפה?

מעמידים את החנוכייה לא גבוה מדי ולא נמוך מדי בפתח הבית, בחצר או על אדן החלון - במקום הפונה לרשות הרבים, כדי שייראה אור הנרות ויתפרסם מעשה הנס.

מתי?

עם שקיעת החמה "עד שתכלה רגל מן השוק" (כלומר, כל עוד נראים עוברים ושבים ברחוב). נרות החנוכה צריכים לדלוק לפחות חצי שעה. בערב שבת מדליקים תחילה את נרות החנוכה ולאחר מכן את נרות השבת. במוצאי שבת מדליקים תחילה את נר ההבדלה ולאחר מכן את נרות החנוכה.

כיצד מדליקים?

מציבים את הנרות בחנוכייה מימין לשמאל, בשורה ולא במעגל, אך מדליקים משמאל לימין.



מדליקים את הנרות בעזרת השמש, בשל האיסור להשתמש בשמונת הנרות למטרה אחרת: "הנרות הללו קדש הם. ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד" (מסכת סופרים פרק כ).



כיצד מברכים?

לפני הדלקת הנרות מברכים:

ברוך אתה אֱדוֹנֵי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
לְהַדְלִיק נֵר [ומנהג האשכנזים להוסיף "של"] חֲנֻכָּה:

ברוך אתה אֱדוֹנֵי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נֶסִים לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים
הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה:

ובערב הראשון בלבד מוסיפים את ברכת 'שהחיינו':

ברוך אתה אֱדוֹנֵי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחַיֵּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמַן הַזֶּה:

שׁוֹעֲתֵי אֵלַיָּךְ וְתַרְפָּאֵנִי: אֱדוֹנֵי
הַעֲלִיתָ מִן שְׂאוֹל נַפְשִׁי חַיִּיתָנִי
מִיָּרְדֵי בּוֹר: זָמְרוּ לְאֱדוֹנֵי חֲסִידָיו
וְהוֹדוּ לְזִכֵּר קִדְּשׁוֹ: כִּי רַגַע בְּאִפּוֹ
חַיִּים בְּרָצוֹנוֹ. בְּעָרֵב יְלִין בְּכִי
וְלִבְקָר רָנָה: וְאֲנִי אֲמַרְתִּי בְשִׁלּוֹי
כֹּל אָמוֹט לְעוֹלָם: אֱדוֹנֵי בְרָצוֹנָךְ
הַעֲמַדְתָּה לְהַרְרִי עוֹז. הִסְתַּרְתָּ פְּנֵיךְ
הַיִּיתִי נִבְהַל: אֵלַיָּךְ אֶקְרָא
וְאֵל אֱדוֹנֵי אֲתַחֲנֶנּוּ: מֵה בָּצַע בְּדַמִּי
בְּרַדְתִּי אֶל שַׁחַת הַיּוֹדֶךְ עֶפֶר הַיַּגִּיד
אֲמַתְּךָ: שָׁמַע אֱדוֹנֵי וְחַנּוּנֵי אֱדוֹנֵי הִיָּה
עֹז לִי: הִפְכַתְּ מִסְפְּדֵי לְמַחּוֹל לִי
פִתְחַת שָׁקִי וְתֹאזְרֵנִי שְׂמַחָה: לְמַעַן
יִזְמְרְךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם אֱדוֹנֵי אֱלֹהֵי
לְעוֹלָם אֹדְךָ:

מדליקים את הנרות ומוסיפים:
הַנְּרוֹת הִלְלוּ אֲנֹכִי מְדַלְקִין עַל
הַנְּסִים וְעַל הַנִּפְלְאוֹת וְעַל
הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמְּלַחְמוֹת. שֶׁעָשִׂיתָ
לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה.
עַל יְדֵי כְהֵנִיָּה הַקְּדוֹשִׁים. וְכֹל
מִצְוֹת שְׂמוּנֹת יְמֵי חֲנֻכָּה. הַנְּרוֹת
הִלְלוּ קִדְּשׁ הֵם. וְאִין לָנוּ רִשׁוּת
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם. אֵלֶּא לְרֹאוֹתֶם
בְּלִבְד. כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ
הַגָּדוֹל עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ
וְעַל יְשׁוּעָתֶךָ.

מזמור שיר חנכת הבית לְדוֹד:
אֲרוֹמְמָךְ אֱדוֹנֵי כִּי דִלְתִּינִי וְלֹא
שְׂמַחְתָּ אִיְבִי לִי: אֱדוֹנֵי אֱלֹהֵי

- מה מקום הברכה בחייכם, באילו נסיבות אתם/ מברכים ומברכות (כדתיים, מסורתיים או חילוניים).
- הוסיפו ברכה משלכם לחג החנוכה (למשפחה, לחברים, לקהילה לקן, למושב, לארץ ולעולם).





הפיוט מעוז צור

מעוז צור חובר כנראה בגרמניה בתחילת המאה ה-13, תקופת מסעי הצלב. מחברו הוא הפייטן מרדכי, אשר אותיות שמו מופיעות בראשי בתי הפיוט. הפיוט פורש את סיפורי השעבוד והגאולה בדברי ימיו של עם ישראל.

בימי מרדכי ואסתר
כרות קומת ברוש בקש אגגי בן
המדתא. ונהיתתה לו לפח ולמוקש
למוקש ונגאותו נשבתה. ראש
ימיני נשאת. ואויב שמו מחית. רב
בניו וקניניו על העץ תלית:

בקשה לנקמה וציפייה לגאולה
מעוז צור ישועתי לה נאה לשבח.
תכון בית תפלתי ושם תודה
נזפת. לעת תכין מטבח מצר
המנבח. אז אגמור בשיר מזמור
תנכת המזבח:

הניצחון על היוונים
לונים נקבצו עלי אזי בימי
חשמנים. ופרצו חומות מגדלי
וטמאו כל השמנים. ומנוותר
קנקנים נעשה גם לשושנים.
בני בינה ימי שמונה קבעו שיר
ורננים:

גלות מצרים
רעות שבעה נפשי ביגון כחי
כלה. חיי מררו בקושי בשעבוד
מלכות עגלה. ובידו הגדולה
הוציא את הסגלה. חיל פרעה וכל
זרעו ירדו כאבן במצולה:

בקשה לישועה
חשוף זרוע קדשה וקרב קץ
הישועה. נקם נקמת דם עבדתי
מאמה הרשעה. כי ארכה לנו
השעה. ואין קץ לימי הרעה. דחה
אדמון בצל צלמון הקם לנו רועה
שבעה:

גלות בבל
דביר קדשו הביאני וגם שם לא
שקטתי. ובא נוגש והגלני. כי
זרים עבדתי. ויין רעל מסכתתי
כמעט שעברתי. קץ בכל. זרבבל.
לקח שבעים נושעתי:





מְעוֹז צוֹר - כינוי לאל: "מהרה הצילני, היה לי לצור מעוז" (תהילים לא, ג).
בֵּית תְּפִלָּתִי - בית המקדש.
וְשֵׁם תוֹדָה נְזַבַּח - נקריב את קורבן תודה (מהצאן ומהבקר).
לְעֵת תִּכְיֶן מְטַבַּח - הפייטן מתכוון לטבח שיעשה אלוהים באיבי ישראל.
מִצָּר הַמְנַבַּח - מנבח היא מילה ייחודית. משמעותה היא נביחה של כלב,
האיוב מדומה לכלב נובח.
בְּשִׁעְבוֹד מְלָכוֹת עֲגָלָה - מלכות עגלה מזוהה עם מצרים.
הַסְּגָלָה - בני ישראל, שעליהם נאמר "וְהֵייתֶם לִי סְגָלָה מִכָּל-הָעַמִּים"
(דברים ז, ו). סגולה פירושו: אוצר יקר.
קֶץ בְּכָל זֶרְבָבֶל - גלות בבל הסתיימה כשעלה זרובבל לבנות את בית
המקדש השני.
לְקֶץ שְׁבָעִים נוֹשְׁעָתִי - שיבת ציון אחרי שבעים שנה בגלות בבל.
כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוֹשׁ - מרדכי היהודי ממגילת אסתר נמשל פה לברוש.
רֹאשׁ יַמִּינִי - הוא מרדכי, שהיה משבט בנימין.
דָּחָה אֲדָמוֹן בְּצֵל צֶלְמוֹן - מספר פירושים קיימים לגבי זהותו של אותו
"אדמון". יש הסוברים כי "אדמון" היא רומא המזוהה עם אדום, או כינוי
כללי לנוצרים, המזוהים עם עשו, שהיה אדום שיער. ואולי הכוונה למנהיג
הצלבני פרידריך ברברוסה, שפרוש שמו בלטינית "אדום זקן". "צלמון"
מזוהה עם צלמוות, הגיהנום.
הָקָם לָנוּ רוּעִים שְׁבָעָה - שבעת הרועים מוזכרים בנבואת מיכה, ובמסכת
"סוכה" מבואר כי שבעת הרועים הם: דוד, אדם, שת ומתושלח,
אברהם, יעקב ומושה. בגירסה אחרת, שבעת הרועים הם שבעת האושפזין
של סוכות.

Ynet



הזמנה לפיוט



עוד על מעוז צור:

”מנורת חנוכה” או ”חנוכייה”?



החנוכייה מכונה ברוב המקורות ”מנורה” או ”מנורת חנוכה”. השם ”חנוכייה” רווח בקרב יהודי ספרד בארץ ובארצות הבלקן. חמדה בן יהודה, אשתו של אליעזר בן יהודה מספרת: ”שמעתי ספרדי אחד אומר לחברו איך פעם, לפני שנים אחדות, היה בחוץ לארץ, ובתור ’יהודי מארץ ישראל’, מחזה יקר אז בעיני כולם, הזמינו אותו לבית פרטי של גביר אחד, שם התאסף עם רב מבני ישראל וגם נוצרים אחדים, ושמחו, ניגנו וריננו לזיכרון החג הזה, וחנוכייה של זהב נוצצת ומזהרת הייתה תלויה באמצע הסלון הגדול והגבוה” (עיתון הצבי, תרנ”ז 1987). המילה עצמה אינה מופיעה במילונו של אליעזר בן יהודה...



המנורה על מטבע של מתתיה אניטיגונוס החשמונאי (40-37 לפנה"ס)



סיפור מושבי | מסורת יהודי קוצ'ין לליל נר ראשון של חנוכה

אגדה עירונית מספרת כי כשבאו הדחפורים והפועלים להרוס את בית הקברות היהודי העתיק בעיר קוצ'י, במדינת קראלה, הצליחו להרוס הכול. אולם כשעמד הפועל מול קברו של הרב נחמיה בן אברהם מוטא, העומד שם מן המאה ה-17, התאבן ולא הצליח להרוס את הקבר. מאז, נזהרים בני המקום ושומרים על המצבה. הם מנקים ומסיידים אותה ואף מדליקים נרות.

הרב נחמיה בן אברהם מוטא, הידוע בכינויו **נְמִיָּה מוֹטָא** ('נחמיה הזקן') נפטר בנר ראשון של חנוכה שנת ש"נ, 1621. הוא שימש כסמכות הדתית והרוחנית הגבוהה ביותר של יהודי קוצ'ין בתקופתו, פייטן ומשורר.

רב נחמיה נולד בשנת 1555 בעדן שבתימן. מסורת יהודי קוצ'ין מספרת כי הוא נמלט להודו לאחר שנגזר על היהודים בתימן לצמצם את לימוד התורה ולהצניע את יהדותם. נמיה מוטא עשה את דרכו באחת מספינות הסוחר שהפליגו דרך קבע מתימן להודו. כשהגיע לקוצ'ין, קהילה יהודית משגשגת, הבחינו מנהיגי הקהילה היהודית כי לפניהם אדם בעל שיעור קומה הבקי בתורה ובהלכה, וביקשו לקבל אותו כרבם. הרב נחמיה הסכים לשמש כרב הקהילה, משהבחין בבקיאותם הרבה של יהודי קוצ'ין בתורה, במשנה, בתלמוד, בפוסקים ובקבלה.

מדי שנה, בליל ראשון של חנוכה, יום פטירתו של נְמִיָּה מוֹטָא, מקיימים יהודי קוצ'ין הילולה וסעודת מצווה לזכרו. משתתפים בה גברים נשים וילדים, מספרים סיפורים על גדולתו ואף שרים פיוטים אשר חיבר. אחד הפיוטים המפורסמים הוא: "נורא אשר לך מלכות ושררה הטו לחסד שומרי התורה", אותו שרים בראש השנה. כל מי שנדר בעת צרה מקיים את נדרו ותורם את חלקו לסעודה - עשרים ואחת אפס - מאפים עגולים, עוף מטוגן או בננות. ומדוע עשרים ואחת? כסכום אותיות האל בגימטריה -

"א-ה-י-ה".

דוד אליהו, מושב מסילת ציון

נר אישי או נר ביתי?

1 כמה חנוכיות מדליקים?

המנהג האשכנזי הוא להדליק חנוכייה לכל אחד מבני הבית. ואילו המנהג הספרדי הוא להדליק חנוכייה אחת לבית. במסכת שבת מוצגות שתי אפשרויות אלה:
מצות חנוכה - נר איש וביתו,
והמהדרין - נר לכל אחד ואחד.
מסכת שבת כ"א, ע"ב

2 חנוכייה לכל אחד

הכול חייבים בנר חנוכה, אנשים ונשים. וקטן בן תשע, אם אין מדליקין עליו - אף הוא חייב בהדלקת הנר. בן אצל אביו מדליק בפני עצמו, וייתן כל אחד נרותיו במקום מיוחד... אורח שנמצא בבית, אם יש לו מקום מיוחד בבית - מדליק בפני עצמו...
הרב אברהם אליהו כי טוב (1912-1976), ספר התודעה

3 חנוכייה אחת לבית

ומנהג הספרדים ועדות המזרח, שאחד מבני הבית מדליק, וכל בני הבית יוצאים ידי חובה בהדלקתו, בין מרובים ובין מועטים, בין שנמצאים שם בשעת ההדלקה, ובין שאינם נמצאים.
הרב דוד יוסף, 'סידור יחווה דעת', מכון יחווה דעת, ירושלים תשנ"ה (2005), עמ' 502



- מהו הייחוד של חנוכייה לבית? ומהו הייחוד של חנוכייה לכל אחד?
- כיצד אתם נוהגים בביתכם ובקהילה שלכם?



הרב דוד הלוי סובר שבימינו חשוב יותר להמתין לכל בני הבית כדי להדליק נרות חנוכה. הוא מעביר את מרכז הכובד של נרות החנוכה מן החוץ אל הבית.

4 | וידליק כשבני הבית מקובצים יחד

יש אומרים שבזמן הזה שמדליקים בתוך הבית אין צריך להיזהר להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק (כל עוד נראים עוברים ושבים ברחוב), ומה טוב ליזהר גם בזמן הזה. וידליק כשבני הבית מקובצים יחד, והוא פרסום הנס בזמננו, ולכן נראה שאם צריך להמתין עד שיתקבצו כל בני הבית, יכול להתעכב גם אחרי הזמן הנזכר למעלה.

הרב חיים דוד הלוי (1924-1998), 'מקור חיים', תל אביב תשכ"ז-תשל"ד (1964-1974), כרך ד, פרק רכז, סעיף ט

- איזו משמעות יש להמתנה לכל בני הבית דווקא בזמן הזה?
- "וידליק כשבני הבית מקובצים יחד, והוא פרסום הנס בזמננו" - כיצד אתם מבינים את הקשר של קיבוץ בני הבית לפרסום הנס?
- מה לדעתכם יכולה לתרום הדלקת נרות קהילתית למושב שלכם?



הרחבה ללימוד באתר "ממזרח שמש"



5 | על פתח ביתו מבחוץ

תנו רבנן: נר חנוכה מצווה להניחה על פתח ביתו מבחוץ
תלמוד בבלי, מסכת שבת כא, ע"ב

6 | בין פנים לחוץ

המצווה היא להניח את הנרות במקום שהבית פתוח בו אל הרחוב, במקום שחיי הבית נושקים לחיי הציבור. הנרות האלה אינם מאירים למשפחה, ואף לא לעם; הם מביאים מסר לכל. הם אינם מזמינים אל האינטימיות, הם מפרסמים נס.
עמנואל לוינס, "הבהיר והאפל", בתוך חירות קשה, מסות על היהדות (1976)

- מהי לדעתכם המשמעות של החנוכייה העומדת בין פנים לחוץ?
- איזו משמעות מייחס לוינס לאורות החנוכה?

?

7 | חלונות של אור

"וַיַּעַשׂ לְבַיִת חֲלוֹנֵי שְׁקָפִים אֲטוּמִים" (מלכים א, ו).
מי שמבקש לעשות לו חלונות,
עושה אותן רחבות מבפנים וצרות מבחוץ
למה? שיהיו שואבות אור (שיכניסו אור מן החוץ פנימה).
אבל חלונות של בית המקדש היו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים.
למה? שיהא האור יוצא מבית מקדש ומאיר לעולם.
מדרש תנחומא, פרשת תצווה, סימן ז



• מה תרצו להוציא מן הקהילה שלכם החוצה, ומה תרצו להכניס פנימה?

?

8 | צבעים

• איך אנחנו מאירים את עיני חברינו וחברותינו בנקודות "עיוורון" שלהם/ן?



בלילות החורף
ואנחנו במיטות
והגשם מכה בחלונות
מפליגים בדיבור
על מקום אחר
ועל זמן אחר
ומפענחים חידות
מהו אדום?
מהו כחול?
מהו חלק?
מהו מחוספס?
והרואים קצת שבינינו
שלום ושמעון ואברם
מחפשים מילים
להסביר צבעים
למי שלא ראה מעולם.

ארז ביטון, בית הפסנתרים,
הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2015.



מכאן ואילך מוסיף והולך

כיום אנו נוהגים להוסיף בכל יום נר לחנוכייה. אולם בתחילה התקיימה על כך מחלוקת בין בית הלל ובית שמאי - האם מדליקים שמונה נרות ביום הראשון ומפחיתים בכל יום נר אחד, או מדליקים נר אחד ביום הראשון ומוסיפים בכל יום נר?

1 מחלוקת בית שמאי ובית הלל

בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך. בית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך. תלמוד בבלי, מסכת שבת כ"א, ע"ב

בית שמאי ובית הלל

שתי אסכולות של חכמים מן המאה הראשונה לסה"נ, מיסודם של התנאים (חכמי המשנה) - הֵלֵל ושמאי. שיטת בית הלל מייצגת את הגישה הנוטה להקל בהלכה, ואילו גישת בית שמאי את הגישה המחמירה, הקפדנית יותר.



- על מה נסבה המחלוקת בין בית הלל ובית שמאי?
- האם יש למחלוקת הלכתית זו משמעויות נוספות לדעתכם?
- כיצד יכול אופן הדלקת הנר (פוחת והולך או מוסיף והולך) להשפיע על האדם?





2 לסלק את החושך או להגדיל את האור?

בית שמאי סוברים כי קודם צריך להיות "סור מרע" וזה "פוחת והולך",
ובית הלל סוברים שהעיקר להיות "מוסיף והולך", ובזה ההתלהבות המאיר
בו - מטרה גופו, ומבעיר ממילא הפסולת.
על פי שפת אמת לחנוכה, שנת תרנ"ד, עמ' 233

"השפת אמת" הוא רבי יהודה אריה ליב אלטר
(1847-1905), אדמו"ר משושלת חסידות גור. הוא ידוע בשם
ספר דרשותיו ופירושו "השפת אמת".

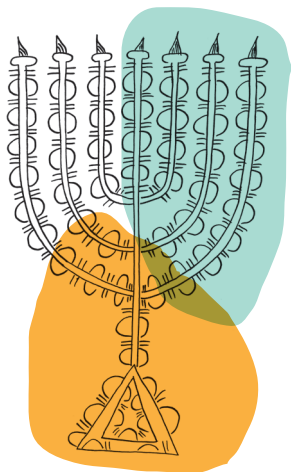


- מה ההבדל בין בית שמאי לבית הלל על פי ה'שפת אמת'?
- במבט על החברה הישראלית - מהי הפסולת ומהו האור?
האם אפשר לבער את הפסולת באמצעות הפצת האור?
שתפו בדוגמאות.



3 כיצד ננצח את החושך?

לא יהיה ניצחון של האור על החושך,
כל עוד לא נעמוד על האמת הפשוטה,
שבמקום להילחם בחושך יש להגביר
את האור.
אהרון דוד גורדון (1856-1922)



תחריט מנורת המקדש, הקדום ביותר שנתגלה בארץ,
ירושלים, הרובע הרודיאני (המאה ה-1 לס'הנ)

4 תפקיד השמש בהיכל האור

בתחילה נר אחד, והנה עוד חושך, והנר היחידי עוד עצוב למראה. ואחריו יימצא לו חבר, ועוד אחד, ועוד אחדים. האפלה כליל תחלוף. בראשונה יזרח האור לצעירים, לדלים, ואחרי-כן יילוו עליהם האחרים, אוהבי הצדק, האמת, החירות, ההתקדמות, האנושות, היופי. וכשכל הנרות דולקים נשתומם ונשמח על המפעל שנעשה, ואין לך תפקיד חשוב ומביא אושר יותר מתפקיד השמש בהיכל האור.

בנימין זאב הרצל, המנורה



- מה כוחו של היחיד ומה כוחה של הקבוצה ביצירת שינוי?
- מהו החושך שצריך להסיר מסביבתכם הקרובה ומן העולם? ומהו האור שצריך להוסיף?
- באלו דרכים בחיי היום יום ובאלו מישורים אתם יכולות ויכולים להוסיף אור ואופטימיות?





5 כל עוד הנר דולק אפשר לתקן - סיפור חסידי

5

מעשה ברבי ישראל מסלנט שיצא לרחובות העיר באחד מלילות ימי התשובה, וראה אור קלוש בוקע מדירה רעועה. נכנס רבי ישראל, וראה מתקן נעלים יושב ליד נר דועך, ומכה בחיפזון בפטישו על הנעל.

שאלו רבי ישראל: "מה לך כי נחפזת, ר' יהודי?"
ענה אותו הסנדלר: "רבי, הרי כל עוד הנר דולק - אפשר עוד לתקן!"
יצא רבי ישראל לרחוב וקרא:

"יהודים! שימעו אחים יהודים! כל עוד הנר דולק אפשר לתקן!"
מתוך מרטין בובר, אור הגנוז, מעשיות חסידים

6 מזמור לילה

6

הַדְּלִיקָה נָא נֵר לְבָן
בְּאֵהָל לְבִי הַשְּׁחֹר
מִצָּפוֹן וְעַד תֵּימָן
יִזְרַח הָאוֹר

אֶת כָּל הַכּוֹכָבִים טָמֵן,
אֶת הַסְּהַר עֲטַף בְּשָׁחֹר
מִצָּפוֹן וְעַד תֵּימָן
אֵין קָרָן אוֹר

וְהַבְּקָר אֶלְמֵן נֶאֱמָן
שֶׁק אָפַר עַל מִתְנֵיוֹ יַחְגֹּר
מִצָּפוֹן וְעַד תֵּימָן
אֵין קָרָן אוֹר

לאה גולדברג (1911-1970),
שירים ב', ספרית פועלים, עמ' 196



מי מפחד מהחושך? מי מפחד מהאור?

מקור השם **חג האורים** הוא אצל יוסף בן מתתיהו (יוספוס פלביוס, 37-100 לסה"נ; ממשפחת הכהנים, מצביא בגליל בימי המרד הגדול שנפל בשבי הרומאים, היסטוריון שכתב על ימי הבית השני).

1 כמו ברק אור הבא פתאום

אנו חוגגים את החג הזה מן הזמן שהוא עד ימינו אנו, וקוראים לו 'חג האורים' או 'חג הנרות', מכיוון שהאפשרות לחיות על פי דתנו ניתנה לנו באופן כה בלתי צפוי, כמו ברק אור הבא פתאום". על פי יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים, ספר י"ב, ז

יום ההיפוך החורפי

החשכה הגוברת עם הימים ההולכים ומתקצרים עוררה מאז ומעולם אימה בקרב בני האדם. היום הקצר ביותר בשנה בחצי כדור הארץ הצפוני חל ב-21 בדצמבר, שביב ימי החנוכה, והוא מכונה "יום ההיפוך החורפי". ממנו והלאה מתחילים הימים להתארך והלילות להתקצר, ואימת החשיכה חולפת...

2 המהר"ל מפראג, קושר את כ"ה בכסלו חנוכה ליציאה זו של העולם מן החשיכה:

והנה התחלת האור שיוצא מן החשיכה הוא בכ"ה כסליו, כי בריאת אור עולם בזמן שהוא שווה היום עם הלילה. אם כן התחלת האור הוא בכ"ה בכסלו שאז מתחיל האור להתגבר, ולפיכך נעשה הנס בשמן, כאשר אותו זמן הוא מיוחד להתחלת האור. המהר"ל מפראג, נר מצווה, הוצאת יהדות, בני ברק תשל"ב, עמ' כ"ג



3 אדם והחורף הראשון

המדרש מתמודד עם המפגש הראשון של האדם עם התגברות החשיכה, ומספר על לידתו של חג האור ביהדות ובעמים האחרים.

תנו רבנן: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך, אמר: אוי לי! שמא בשביל שסרחתי (שחטאתי) - עולם חשוק בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזוהי מיתה ניקנסה (נגזרה) עלי מן השמים!? עמד וישב שמונה ימים בתענית ותפילה. כיוון שראה תקופת טבת, וראה יום שמאריך והולך - אמר: מנהגו של עולם הוא! הלך ועשה שמונה ימים טובים. לשנה האחרת עשאון לאלו ולאלו ימים טובים... הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום לשם עבודת כוכבים. על פי תלמוד בבלי, מסכת עבודה זרה ח, ע"א

- מהי תגובתו של אדם הראשון לחורף הראשון?
- וכיצד הוא מתמודד?
- למי מייחס אדם הראשון את התמעטות האור?
- מדוע לדעתכם מקביל המדרש את החשכה לחטא?

?



4 | לנרי ואורי

לְנָרִי וְאוּרִי תִאִיר אֶל רַם
יֵאִירוּ לְעַד עוֹלָם
חֲכִיבִי תְמוּךְ יָדַי
בְּאֵזָא נָא וְיֹשֵׁב עַמְדִי
שִׁים חֲסֻדְךָ עָלַי דְּוָדִי

ר' רפאל ענתבי, ארם צובה, מצרים, מאה 19,
מתוך הזמנה לפיוט



5 | חגי אור בתרבויות העולם

כמו חנוכה, כמעט בכל תרבויות העולם עוד מימים קדומים נחוגו חגי אור שביב "יום ההיפוך החורפי". האדם האמין שיש בכוחו לסייע לטבע להסיר מעליו את החשכה ולסייע בהגברת האור באמצעות טקסים.

הבבלים, המצרים, האצטקים והסינים - נהגו להדליק משואות בעיצומם של לילות החורף הארוכים והקרים, בתקווה ובציפייה לסיומה של התקופה החשוכה והקרה.

ברומי העתיקה - נמשך חג הסאטורנליה שבעה ימים, והוא נחוג לכבוד "תחילת שנת השמש".
בנצרות - חג המולד, לידתו של ישו, נוהגים לקשט את עצי האשוח ואת החצרות והבתים בנורות המאירות בשלל צבעים.

בני דת זראטוסטרא - מקורם באירן והיום חיים בהודו, חוגגים את הסאדה - חג האש הנצחית. בזמן השקיעה מבעירים על חוף הים מדורה גדולה, כחזיקון סמלי לשמש להגביר את אורה.





6 חג החגים

מאמצע שנות ה-90 עורכת עיריית חיפה בסופי השבוע של חודש דצמבר אירועים שזכו לכינוי "חג החגים". תושבי העיר ואורחים מכל קצות הארץ חוגגים את שלושת החגים של שלוש הדתות, החלים בדרך כלל בסמיכות זמן: חנוכה, רמדאן וחג המולד. ראשיתה של יוזמה זו היא בשנת 1914, כשכיהן חסן שוקרי כראש עיריית חיפה, והיא נועדה לחזק את הדו-קיום בעיר ולטפח רוח של סובלנות ופתיחות. לאחרונה זוכה "חג החגים" למעמד של קביעות ולהשתתפות של רבבות רבות של חוגגים, יהודים וערבים, מאמיני שלוש הדתות וחילונים כאחד.

על פי יורם מלצר, בתוך זמן יהודי חדש: תרבות יהודית בעידן חילוני - מבט אנציקלופדי

סביבון



הסביבון הוא עתיק יומין, ונפוץ בקרב העמים הקדמונים, אך מוצאם של משחקי הסביבון בחנוכה הוא מארצות אשכנז שם שימש מעין קוביית מזל. כדי למנוע משחקי הימורים, הפכו חכמי התורה את הסביבון למשחק געגועים לארץ. האותיות שעל פאות הסביבון הן ראשי תיבות של המשפט: נס גדול היה שם. המילה "שם" מציינת את הכמיהה לארץ. בארץ ישראל הוחלפה המילה "שם" במילה "פה".

השם סביבון חדש יחסית ונקרא בשמות רבים: **דרידל** (יידיש), **חזרזר** (מנדלי מוכר ספרים), **כרכר** (ביאליק), **סבסב** (אברהם אברונין), **גלגילון** (יעקב שטיינברג), **פרפרה** (בהשפעת הערבית) ואף מגדל עוז... ומי המציא את המילה **סביבון**? זילברוש שפרסם את השם בתחילת המאה בעיתון "הצפירה"? או איתמר בן אב"י, שהמציא את המילה בהיותו בן חמש?...



7 | כתמי אור

ובחמור הנה האפל נטבעו כתמים של אור
ולא נשמע בהם קול ורחש כּם לא יעבר
והם כּמו שֶׁמֶן המור נגרים וזולפים מן הפך.

והם נגרים כבשמים ורפה ושלנה תנועתם
ובחמור הנה האפל הם נקוים למבוע קטן
ויש בהם חן וחמדה שגואים ועוברים על גדוּתם.

ובחמור הנה האפל נבעה מכרה של זהב
והחמור הנה האפל מגלה את מעמקיו
ויש אהבה עננה בין האפל לבין הזהב.

והם חבוקים ושלוים ואין בהם קול ומשב
והאור מנטף ונושק את החמור הנה בשפתיו
והאפל הופך את גופו כבאר לכתמי הזהב.

בחמור הנה האפל נטבעו כתמים של אור
ולא נשמע בהם קול ורחש כּם לא יעבר
והם כּמו שֶׁמֶן המור נגרים וזולפים מן הפך.

דליה רביקוביץ (1936-2005), כל השירים עד כה,
הוצאת הקיבוץ המאוחד, עמ' 44

על הניסים

מהו נס?

נס חנוכה מזמן אותנו להתבונן ברגיל ובמופלא.

- מהו נס עבורכם? האם אתם נתקלים במעשי ניסים בחייכם? האם אתם סומכים על ניסים?
- האם יש קשר בין נס חנוכה להגדרת מילון אבן שושן "מוט גבוה, כלונס לתלות עליו דגל או דבר מה אחר לאות ולסימן"?
- "נס הוא מאורע שאלה המעורבים בו, מרגישים שהוא מבטא התערבות אלוהית ישירה בגורלם" - האם אתם מסכימים עם הגדרה זו של אליעזר שבייד?

?

נס פך השמן

סיפור נס פך השמן אינו נזכר במקורות הקדומים - בספרי המכבים, או בכתבי ההיסטוריון יוסף בן מתתיהו, אך הוא נזכר בתלמוד הבבלי, ובמגילת אנטיוכוס (גרסה בארמית של סיפור חנוכה).

1 גרסת "מאי חנוכה?" - התלמוד הבבלי

מאי חנוכה? [מהי חנוכה?] דתנו רבנן [ששנו רבותינו]... שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל. וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. על פי תלמוד בבלי, מסכת שבת כ"א, ע"ב

גרסת "על הניסים" 2

גם בתוספת שחברו חכמים לציון נס חנוכה ופורים לא נזכר נס פך השמן...

על הניסים ועל הפרקן [הצלה, ישועה] ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות [הנוסח האשכנזי: ועל המלחמות] שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו. כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשפיתם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. דנת את דינם. נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. וטמאים ביד טהורים. ורשעים ביד צדיקים. וזדים ביד עוסקי תורתך. וקדושים שם גדול וקדוש בעולמך. ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ואחר כך באו בניך לדביר ביתך. ופגנו את היכלך. וטהרו את מקדשך. והדליקו נרות בתצרות קדשך. וקבעו שמונת ימי חנכה אלו. להודות ולהלל לשמך הגדול:

מתוך התפילה וברכת המזון, מופיעה לראשונה בנוסחה המלא בסידור רב סעדיה גאון (בבל, המאה ה-10)

- מהו נס חנוכה על פי "מאי חנוכה" ועל פי "על הניסים"?
- מהו חלקם של המכבים בנס? למי מיוחסים הניסים?



פרח השושן על מטבעות החשמונאים



3 | האומץ להתחיל

ניתן להסביר את האופי הנסי של היום הראשון בנכונותה של העדה להדליק את המנורה על אף שלא היה בה מספיק שמן, ולהשאירה דולקת למשך כל הזמן הדרוש להשלמת חנוכתו המחודשת של המקדש... חנוכה הוא איפוא חג לזכר נס הדלקתה הראשונית של המנורה ולא רק נס בעירתה במשך שמונה ימים.

הנ'ס של שמירתה הרוחנית של היהדות במשך דורות רבים של נדודים ודיכוי בא לידי ביטוי באומץ של עמנו לחיות ולהתקיים ללא ערבות להצלחה, ולהתמקד בהתחלתו של תהליך מבלי לדעת כיצד יסתיים. חוסר הוודאות בהצלחה נוטה לשתק את נכונותם של אנשים לפעול... אורות החנוכה מעודדים אותנו לבטוח בהתחלות מעשה ידי אדם ולמקד את תשוקותינו ומאמצינו בהזדמנויות הנוקשות על פתחנו... הכוח להמשיך ולהתמיד נובע מהאומץ להתחיל באמצעות הדלקת הלהבה הראשונה... ניצחון המכבים ונס האור אינם סמלים הסותרים זה את זה, אלא מהווים הדגשים שונים של אותו רעיון. האומץ של המכבים להתנגד לתרבות מונוליטית המאיימת לדכא גישות נבדלות, וע"י כך להרוס את האופי המיוחד של הזהות היהודית, היווה מרכיב דומיננטי בהיסטוריה היהודית. על אף שמנורת החנוכה היא זכר קונקרטי לנס פך השמן, היא יכולה גם להוות סמל שבאמצעותו חוזרים היהודים ומדגישים את הערך שברב-תרבותיות ובאינדיבידואליות.

הרב דוד הרטמן (1931-2013)

מתוך A Different Light: The Hanukkah Book of Celebration

- מהו הנס החנוכה על פי תפישתו של הרטמן?
- האם תוכלו למצוא מקבילות נוספות אישיות או קהילתיות שבהם התמקדתם "בהתחלתו של תהליך מבלי לדעת כיצד יסתיים"?





סיפור מושבי | נס חנוכה מנהלל

לפני שנים, באחת החנוכות, סיפר לי אחי החרדי: הוא ראה שילדיו גוררים ספה ומזרן מן הרחוב הביתה. ספתו בסלון הייתה שבורה זמן מה, והנה הם מצאו ספה טובה וחשבו להחליפה.

כשיצא לקראתם לרחוב - נדהם. הספה הישנה שגררו הילדים, הייתה במצב טוב - ושייכת לסלון בית הורינו בנהלל, לפני יותר מחמישים שנה. כיצד הגיעה עכשיו, מהמושב הראשון בארץ לביתו, בעיר החרדית שבה גר? ובכן, כשהחליפו הורינו את הסלון, ארזו את הספה הישנה ושמרו אותה במחסן הבית, במושב.

כשעברה אחותנו לגור בהתנחלות בשומרון, אחרי כעשרים שנה, ביקשו לסייע לה והביאו את הספה לביתה החדש שם. גם זה כבר קרה לפני כארבעים שנה.

כשעזבה אחותנו את ביתה בשומרון, השכירה אותו ואחסנה את הספה במחסן, שלמרגלותיו.

לאחר יותר משלושים שנה מכרה אחותנו את ביתה בשומרון, פינתה את הבית מחפציו והציעה את הספה לא' ו-י', זוג חבריה ושכניה שם.

והנה התברר שבנם של א' ו-י' התחתן ועבר לגור עם רעייתו בהרי יהודה, בעיר החרדית. הוריו סייעו לו ונתנו לו את הספה מהשומרון לביתו החדש. הזוג הצעיר התגורר מתחת לדירתו של אחי וחייהם יחד לא צלחו. הם נפרדו וכשלא מצאו מקום לספה, זרקוה לרחוב.

כשאחי זיהה אותה, החל לברר מי השאירה שם, וכך גילה את תחנות גלגוליה: מסלון בית ילדותנו בנהלל, לסלון אחותנו בשומרון ועד לסלון דירתו שלו ביהודה.

"הספה במצב מצוין, ממש כמו אז, לפני חמישים שנה, אמר לי אז אחי. "חלמתי שאימא התפללה עלי וידעה שאני צריך ספה. תבוא אלי לשבת עליה. תרגיש ממש כמו בבית".

אוריאל בן עמי, איש תקשורת, סופר, עיתונאי, יועץ ומרצה, בן מושב נהלל



”שוב יקומו המכבים” - חנוכה והציונות

קריאתו של הרצל ”שוב יקומו המכבים” בסוף ספרו מדינת היהודים, מבטאת את הזיקה של המעשה הציוני לסיפור חנוכה - המכבים הפכו לסמל של גבורה, מרד ושחרור לאומי. אולם בעוד שהמכבים ייחסו את נצחונם למעשה שמים, ייחסה ההשקפה הציונית החילונית ניצחון זה למעשה אדם:

1 נאום יהודה לפני הקרב

ויאמר יהודה: נקל כי יסוגרו רבים ביד מעטים, ואין מעצור לפני שמים להושיע ברבים או מעטים, כי לא ברוב חיל נצחון המלחמה, ומן השמים הגבורה. הם באים אלינו ברוב גאווה ופשע, להשמיד אותנו ואת נשינו ואת בנינו ולכזו אותנו, ואנחנו נלחמים על נפשותינו ועל תורתנו, והוא יגוף אותם לפנינו, ואתם אל תיראו מפניהם.

ספר מכבים א, ג, 18-23

- מהי ההשקפה העולה מנאום יהודה? על מה נלחמים המכבים? וממי הם מצפים למעשי גבורה?
- האם השקפה זו עולה בקנה אחד עם ”על הניסים” (בעמ' 28)?



2 | מי ימלל

שִׁמְעוּ!
בְּיָמִים הָהֵם בְּזִמְנֵי הַזֶּה
מִכְּבִי מוֹשִׁיעַ וּפּוֹדֵה,
וּבְיָמֵינוּ כָּל עַם יִשְׂרָאֵל
יִתְאַחֵד, יָקוּם וַיִּגְאֵל

מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יִשְׂרָאֵל,
אוֹתָן מִי יִמְנֶה?
הֵן בְּכָל דּוֹר יָקוּם הַגְּבוּר
גּוֹאֵל הָעָם.

חנשה רבינא (1899-1968)

- מהי התפישה שמבטא השיר ובמה היא שונה מהתפישה העולה מנאומו של יהודה המכבי ומ"על הניסים"?

?





לפנינו שתי נקודות מבט ציוניות על נס התחייה בארץ ישראל. במה הן דומות ובמה הן נבדלות?

שתי תפישות נס ציוניות

נס לא קרה לנו 3

לְעֵמֶק הַלְכָנוּ, הִהָרָה עָלֵינוּ,
מְעִינֹת הָאֲוֵרוֹת
הַגְּנוּזִים גְּלִינוּ.

גַּם לֹא קָרָה לָנוּ -
פֶּה שֶׁמֶן לֹא מִצָּאנוּ.
בְּסֻלַּע חֲצַבְנוּ עַד דָּם -
וַיְהִי אֹרֶךְ!

אָנוּ נוֹשָׂאִים לְפִידִים
בְּלִילֹת אֶפְלִים.
זֹרְחִים הַשְּׂבִילִים מִתַּחַת רִגְלֵינוּ
וּמִי אֲשֶׁר לֵב לוֹ
הִצְמָא לְאוֹר -
יִשָּׂא אֶת עֵינָיו וְלִבּוֹ אֲלֵינוּ
לְאוֹר וַיָּבֹא!
גַּם לֹא קָרָה לָנוּ -
פֶּה שֶׁמֶן לֹא מִצָּאנוּ.

מילים: זאב אהרון | לחן: מרדכי זעירא

אהרון זאב (1900-1968) משורר, סופר ומחנך. את השיר כתב כנראה למשתתפי תהלוכות הלפידים שהונהגו ביישוב העברי - במושבות ובתל אביב.



- מהי העמדה העולה מן השיר? כנגד מי הוא מתריס?
- מהי האלטרנטיבה לנס?



מעט מעט תבוא גאולת ישראל 4

גאולת ישראל אשר אנו חוכים (מחכים) לה: אל יחשוב כי פתאום ירד השם, יתברך שמו, משמים (אל ה)ארץ לאמר לעמו: צאו! או ישלח משיחו כרגע (פתאום) מן שמים... ויקבצם ירושלימה ויעשה לה חומת אש, ומקדש אל ממרומים ירד... לא בחפזון (תוך) יום אחד, כי אם מעט מעט תבוא גאולת ישראל, לאט לאט תצמיח קרן ישועה... ונשכילה (ונדע) גם זה מדרך השכל, מדוע תחל הישועה מטבע אנוש, ולא שלח ה' יתברך מיד משיחו... על ידי נס נגלה.

צבי הירש קלישר, דרישת ציון, תרון, תרכ"ז

הרב צבי הירש קלישר (1874-1795). ממבשרי הציונות, תומך בשיבה לארץ ישראל. רעיונותיו שימשו בסיס לתנועת חייבת ציון.



- כיצד מיישב הרב קלישר בין מעשי שמים ומעשה אדם?
- האם אמונה בנסים הופכת אותנו בהכרח לפסיביים?
- האם אפשר לקבל אחריות ולסמוך על הנס בו בזמן?



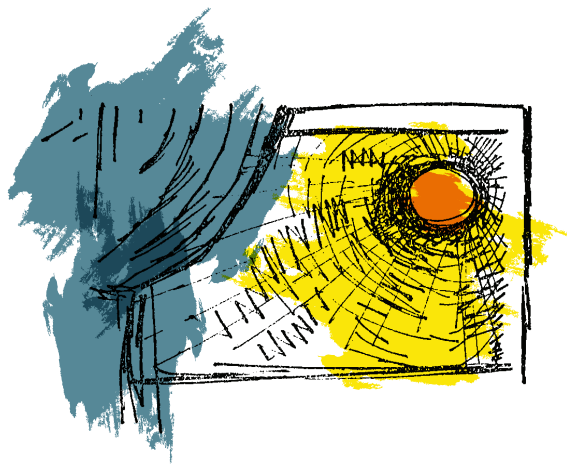


**נשף חנוכה לחטיבה היהודית הלוחמת
ברומא, תש"ה**

סיפור מושבי

בחנוכה תש"ה נערך כינוס של כל ארגוני החיילים להתיישבות שהיו באיטליה. התכנסנו באולם הגדול, ששימש בעבר מועדון לנאצים. על הקירות נשאר עוד קטעי עיתונות ומודעות בגרמנית. התכנסנו מאות חיילים לאחר שבוע של אימונים קשים. דנו בעתיד החיילים עם תום המלחמה לאחר שחרורם, ועל הסיכויים להתיישב בתור מושב עובדים... בחנוכה תש"ה באה מקהלת החטיבה לרומא, ובנשף חנוכה שנערך במשותף בשביל יהודי רומא, החיילים הארץ-ישראליים ביחידות השירותים והחיילים היהודיים בצבאות הברית, שרה המקהלה שירים ארץ-ישראליים ושירי עם.

אליעזר גלעוז, איש כפר ויתקין, הוצאת אל-גל בסיועה של תנועת המושבים, 1977, עמ' 231-230



על הגבורות

1 | המאבק לחירות רוחנית ומדינית

חג החנוכה בא להנציח את זכר מלחמות הגבורה של החשמונאים, אשר מחד שיחררו את ארץ ישראל מעול השעבוד היווני-סורי והעניקו לה עצמאות מדינית, ומאידך החזירו את עטרת הדת ליושנה, בהסירם את גזירות השמד של אנטיוכוס הרשע ובטהרם את בית המקדש. **מורשת החג והמועד במסורת ישראל, בעריכת הרב מנחם הכהן, רב תנועת המושבים.**

• חירות רוחנית ומדינית - האם יש עדיפות בעיניכם לאחת מהם?



מקור השם מכבי



יש האומרים - לשון מקֶבֶת (פטיש).
יש אומרים - ראשי התיבות מכב"י: מי כמוך באלים יה.

• שתפו אותנו במצבי גבורה או דמויות גיבורים וגיבורות -
בהיסטוריה ובסביבתכם הקרובה.
• מי נחשב היום גיבור או גיבורה?



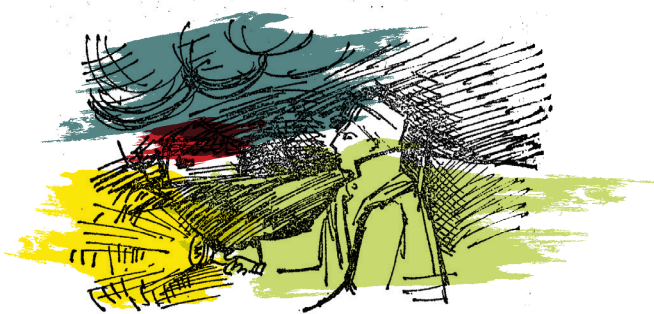


איזהו גיבור שבגיבורים? 2

גבורת המכבים היא גבורת המעטים מול הרבים בקרב, היא ההקרבה ומסירות נפש במלחמה על החירות הפיסית והרוחנית. אולם במסורת היהודית עוד פפישות של גבורה.

בן זומא אומר... איזו גיבור שבגיבורים? זהו שכובש את יצרו. שנאמר (משלי טז, לב): "טוב אָרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמִשָּׁל בְּרוּחַזוּ מִלֶּכֶד עֵיר". וכל הכובש את יצרו, מעלין עליו כאילו כבש עיר מלאה גיבורים, שנאמר (שם כא) "עֵיר גִּבּוֹרִים עָלָה חֶכֶם". ואין גיבורים אלא גיבורי תורה, שנאמר (תהלים ק"ג): "וּגִבּוֹרֵי כַח עָשִׂי דְבָרוֹ". ויש אומרים, מלאכי השרת, שנאמר (שם): "בָּרְכוּ ה' מִלְּאֲכָיו גִּבּוֹרֵי כַח". ויש אומרים, מי שעושה שונא אוהבו. אבות דרבי נתן נוסח א', פרק כג, א'

- מהן צורות הגבורה על פי בן זומא? ועל פי הדעות האחרות?
- האם הן תואמות לתפיסת הגבורה שלכם?



3 | לכבוש את החמדה - לפתוח את היד

לא תִּאֲמָץ אֶת לִבְכָּךְ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֶבְיֹון (דברים ט"ו, ז).
שחמדת הממון קשה על האדם, ומחמת זה הוא בא למנוע עצמו מלחסר
ממונו לצדקה (נמנע מלתת צדקה), ואינו יודע שהמניעה הזאת חסרון היא לו.
לפיכך באה תורתנו הקדושה וריבתה אזהרות רבות על זה, ללמד שילחם
האדם כנגד יצר הרע ויתגבר עליו, כמאמר התנא: 'איזהו גיבור הכובש את
יצרו', ויפתח ידו הרחבה לעניים. ובשביל זה לא יבוא לידי חיסרון, אלא
אדרבה הוא בא לידי ברכה ועושר ואושר.

על פי חכם מארי חיים כסאר (1887-1905, תימן), קיץ המזבח,
עמ' קכ"ו, ירושלים, תשמ"ד (1984). מתוך החכם היומי



• במה נעוץ הקושי לתת? ובאיזה מובן הפותח את ידו הוא גיבור?



דגם קרני שפע ממטבע יוחנן הורקנוס החשמונאי



4 סיפור יהודית - אשת חיל

יהודית הייתה אשת חיל גיבורה, אשר חרפה את נפשה כדי להציל את עיר מושבה ממצור ומכיבוש. היא הוליכה שולל בחכמתה וביופייה את שר הצבא הולופֶרְנֶס, ובחצות הלילה כרתה את ראשו. כך הביסה את האויב והצילה את העיר. המסורת קושרת מאורע זה לימי החשמונאים. יש המזהים את יהודית עם בתו של מתתיהו החשמונאי ואחותו של יהודה המכבי. דמותה של יהודית הייתה לאחד הסמלים של חג החנוכה. מכאן גם המנהג שהנשים אינן עושות מלאכה כל זמן שנרות חנוכה דולקים, לפי שהנס נעשה על ידי אישה. אב הכנסייה הירונימוס כתב: "יום הניצחון של יהודית נמנה בתוך הימים הטובים ליהודים מן היום שהוא ועד עתה".

ספר יהודית הוא אחד הספרים החיצוניים שלא נכלל בתנ"ך, במקור נכתב בעברית אך נשמר ביוונית. הסיפור מתייחס כנראה למאורעות מן המאות 4-6 לפנה"ס, אך במסורת היהודית הוא נקשר גם לסיפור חנוכה.



5 חג הבנות

בעדות ספרד ובקהילות ישראל שבארצות ערב היה נהוג לחוג בנר השביעי של חנוכה חג מיוחד: חג הבנות. השתתפו בו רק נשים, צעירות וזקנות. הן היו אוכלות מאכלי חלב, שותות יין, שרות שירים שיש בהם תערובת הומוריסטית של אחווה וקלות ראש, ויוצאות בריקודים. בצפון אפריקה התכנסו הבנות בבית הכנסת, החכם ברך אותן ותיקן תפילה מיוחדת לשלומן.



סיפור מושבי | אם שומרת ביתה

מה לא כוללת בתוכה ומה לא נושאת בחובה המילה אם. מה תבקש ואין בה באם טובה ויקרה - רוך, אהבה, תבונה, אחריות, יחס של כבוד ורגש לאדם, שמחת חיים ועבודה קשה. הרבה עבודה, אהבה לעבודה, לצמח לחי, לכפר ולסובב, ולפני הכול לבית, למשפחה ולילדים (חמישה שלה, ושניים מאומצים - פליטי חרב).

זכורני תקופות בהן הייתה אימא אחרת, אחרת לגמרי, שלא כרגיל. מאורעות 1936-1939, הכפר הותקף מטחי יריות. אבא כמו כולם, יצא עם נשקו בריצה. נשארנו בבית חמישה ילדים, הגדול שבינינו נער מגרמניה ואימא. הצטופפנו בחשיכה על הרצפה (תחת האינקובטור). אימא החלה מחטטת בארון הבגדים, מחפשת לאור מנורת הנפט הקטנה. ראינוה טוענת אקדת. יצאה את החדר והתיישבה על מפתן הבית. אם שומרת ביתה הייתה אימא באותו הלילה, אם אחרת - אחרת לגמרי.

גדעון יבין, כפר יחזקאל, על אמו זהבה תברובסקי ליבין (יבין)





חנוכה והכפר הגלובלי

בעידן הגלובלי שבו אנו חיים אין "אנטיוכוס" הכופה בכוח הזרוע את התרבות ההלניסטית על נתינו, אולם הגלובליזציה יצרה את "הכפר הגלובלי" - חברה כלל עולמית וחוצת גבולות, בעלת תרבות אחידה חובקת עולם, הנשלטת על ידי התרבות המערבית.

1 | מרד תרבותי בעולם גלובלי

בחנוכה אנחנו מזכירים לעצמנו את מרד המכבים ביוונים. מרד, שיותר משהיה צבאי - היה מרד תרבותי. בכל רחבי יהודה אימצו היהודים את ההלניזם: שמות יווניים, לבוש יווני, אלים יווניים ותפישת עולם יוונית... אבל בתוך ההטמעות הזאת, נשמע קול אחר. קול חלוש, אבל תקיף, שהתעקש על אלטרנטיבה - על חיים של דרור ובחירה עצמאית ושל תרבות ויצירה יהודית מקורית...
דוּתן ברום, אמריקניזציה והתייוונות, מתוך אתר החגים של מכון שיטים.

- האם אתם מזהים "אמריקניזציה", "התייוונות" או "גלובליזציה" בסביבתכם הקרובה?
- האם גלובליזציה היא שלילית או חיובית?
- מה המקום של "בחירה עצמאית של תרבות ויצירה יהודית מקורית" בעולם הגלובלי?



2 אהבה וידידות בין העמים כולם

כל מדינה וכל לאום המכבדים את עצמם אינם יכולים להסתפק בגבולותיהם הצרים ותחומיהם המצומצמים, אלא הם שואפים להכניס את כל הטוב והיפה, המועיל והנהדר אל אוצרם הלאומי, ולהוציא משלהם מקסימום של שפע ברכה לאוצר האנושיות כולה. ליצור קשר של אהבה וידידות בין העמים כולם, להעשרת אוצר האנושיות בדעות מחשבות ומוסריות, ובגילוי מצפוני הטבע... אוי לה למדינה ולאומה שמתקפלת בארבע אמותיה ומצטמצמת בגבוליה הצרים, מאין לה מה לתת משלה, ומאין לה כלי קבול וכוח קליטה לקבל משל אחרים. ישראל... לא עצם את עיניו מראות ניצוצות אורה שבמקומות אחרים... הוא ספג לתוכו בכל מלוא נשימתו את כל החדש, הנוצץ והמהיר שבשדה אחרים, והטביע עליהם את חותם הקודש של לאומיותו... וזה מעיד על כוח החיים היותר עצום. על כשרון הקליטה היותר חזק של עם ישראל, שיודע לדחות את הפסולת ואת הקליפה, ולהזין את נפשו מהטוב והעדין ביותר. ויותר ממה ששאב ישראל מאחרים... יותר ויותר נתן משלו לכל העמים. הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, הלאומיות ותעודתה, בתוך הגיוני עוזיאל, שער כ"ה, פרק ב'

הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל (1880-1953). הרב הראשי הספרדי הראשון של מדינת ישראל (הראשון לציון). אחד הרבנים הספרדים הבולטים במחצית הראשונה של המאה ה-20, נשיא ההסתדרות של תנועת 'המזרחי' בארץ-ישראל, וממנהיגי הבולטים של היישוב היהודי בארץ ישראל לפני קום המדינה.



• מהי הצעתו של הרב עוזיאל מול אתגרי הגלובליזציה?





איך ייַןצַר הסמל המחודש? 3

במסגרת חיפושיה אחר משמעות חדשה לתרבות שנוצרת בארץ עסקה רחל כצנלסון באופי החגים - היא הציעה לשלב בטקסי החגים את רוח החג המסורתית:

הגעגועים לחג גדלים עם עליית תוכן החיים... אין להעלות על הדעת כי נחיה בלי חג, בלי קשר סמלי עם העולם ועם ההיסטוריה. ויהיו חגיגנו רחוקים משלימות - עם עליית דרגת התרבות והידיעה וגיבוש תורות החיים יִמְצֵא גם הסמל המחודש. אולם איך יִןצַר הסמל המחודש? גם על ידי שאיבה מהעבר. כי אם יש חשיבות לעבר של אדם יחיד, על אחת כמה וכמה - למהלך החיים של עם שלם. ולא יעלה על הדעת לוותר על מורשת החג שבעבר, על כל החיוני והנצחי והמדבר ללב שיש בה, כמו שלא יעלה על הדעת לוותר על ספרות העבר ועל אמנות העבר. וקשה לתאר כי יכולים ליצור חברה וחיי חברה בלי סמלים אחידים ושהיחיד בעצמו ובכוחותיו הוא, בלי עזרת הסמל המקודש, יכול להרים את צער חייו ואת שמחת חייו. כמו שהננו מכינים להם כמה יסודות ראשוניים של החיים - מולדת, קרקע, שפה - כך הוטל עלינו לבקש למענם את דמות החג והסמל.

רחל כצנלסון, מושב תל עדשים. מתוך 'הרהורי חג', 1937; מסות ורשימות, 259 - 260



רחל כצנלסון-שזר (1885-1975). מחלוצות העלייה השנייה. מנהיגה מובילה ב'תנועת הפועלות' בארץ-ישראל, מורה ומחנכת, עורכת ראשית של העיתון 'דבר הפועלות' ומבקרת ספרות. עלתה ארצה בשנת 1912, הייתה שותפה לקבוצות עבודה בתל עדשים ובכנרת.



• האם לדעתכם יש צורך ליצור את החגים מחדש? באיזה אופן? איזה תוכן הייתם מציעים להכניס?



הצעות לפעילויות קהילתיות

- 1 בתיים מדליקים
בכל ערב מדליקים נרות בבתיים המתנדבים לארח את הקהילה. בחוברת תמצאו את נוסח הדלקת הנרות, קטעי קריאה, לימוד ושירי חנוכה.
- 2 נר מחבר
שתי משפחות מדליקות ביחד נרות וכל משפחה מכינה פעילות למשפחה האחרת: הכנת לביבות, משחק סביבוניס, לימוד בחברותא מתוך החוברת ועוד.
- 3 סדנאות יצירה לכל הדלקת נר
בניית סביבוניס אקלוגית, הכנת נרות, ויטראז'ים מצלופנים, צורות מצללים, חנוכיות משפחתיות, הכנת סופגניות וריבות.
- 4 תהלוכת "לפידיס מאירים סיפורים"
מחשיכים ככל הניתן את המושב ומסתובבים בנקודות ציון שבהן יעמדו ותיקי המושב ויספרו סיפורי מורשת מושבית.
- 5 מאסטר שף מושבי
תחרות הכנת מאכלי חנוכה בהתאם למטלות (למשל- חובה לשלב מרכיב מסוים).
- 6 העלאת הצגת חנוכה
סיפור המכבים, המחזת השיר 'מעשה בלביבה'.
- 7 טיול עששיות
טיול עששיות במסלול סמוך למושב.
- 8 ערב סיפורי גבורה
סיפורי גבורה אישיים של חברים בקהילה.
- 9 נשים מדליקות
סיפורים מיוחדים על נשים מדליקות, סיפור הגבורה של יהודית (מופיע בחוברת), יעל וסיסרא וגיבורות מקומיות.
- 10 'כולנו אור איתן'
התנדבות קהילתית לטובת מטרה משותפת, או איסוף דמי חנוכה למטרות צדקה.
- 11 חפש את המטמוניס
כל משפחה טומנת 'אוצר' (מתנה צנועה עם ברכה אישית) בנקודה מסוימת במושב ושולחת בקבוצת הווטסאפ המושבית רמז יחיד. על כל משפחה גם להטמין אוצר וגם לחפש אותו בערב אחד חשוך.
- 12 חנוכת בית
הקהילה בוחרת מבנה או גן במושב, ובמשך כל ימי חנוכה משפצת אותו ביחד. בערב האחרון עורכים חנוכת בית חגיגית למבנה הקהילתי המחודש!



1 | הספינג' המרוקאי

הספינג' היא הסופגניה המרוקאית שמומלץ לאכול חמה חמה היישר מן המחבת...

מערבבים את כל המרכיבים. מכסים את	1 ק"ג קמח, מנופה
הבלילה הדלילה (אך אחידה) בניילון,	1 שקית שמרי שמרית (50 גרם)
וממתינים שעה עד לתפיחה. מרטיבים את	1 1/2 כוסות מים
הידיים, קורצים עיגולי בצק ומניחים אותם	3/4 כוס סוכר
בזהירות בשמן עמוק וחם. מטגנים עד	1 כפית מלח
הזהבה קלה. אפשר להוסיף אבקת סוכר,	
דבש או סילאן.	

מתכון של חנה יתח ז"ל ממושב נס הרים

2 | לאַטקעס (לביבה בידיש)

הלביבה של יהודי אירופה מוגשת כאן באחת מן הואריאציות הרבות על המקור

מועכים את תפוא"א כמו לפירה.	חצי ק"ג תפוא"א מבושלים ומקולפים
מערבבים עם שאר החומרים. מטגנים	כוס תפוחי עץ מקולפים ומגוררים
בשמן עד להזהבה. הלביבות עדיין	1/2 כוס רסק תפוחי עץ
תהיינה רכות. אפשר לאכול את	1/2 כוס קמח
הלביבות רכות, או לאפות אותן בתנור	2 ביצים
של 200 מעלות (5 דקות מכל צד) כך	2 כפות סוכר
שיהפכו פריכות. אפשר להגיש עם	מעט קינמון - לאוהבים את הטעם
רסק תפוחי עץ, שמנת או סוכר.	1/4 כפית מלח

מתוך האתר מלקטת מתכונים,
זיוה קופר, מושב ארגמן



3 לביבות גבינה עיראקיות

מתאימות לארוחות בוקר או לארוחת ערב קלילה. הכמות היא ל-6-8 מנות.

מערבבים בקערה את הביצים, הגבינה המלוחה, הפלפל הלבן והפטרוזיליה. מחממים שמן במחבת. נוטלים בעזרת כף מהבלילה ומניחים במחבת, משטחים קלות בעזרת גב הכף. משאירים רווחים בין הליבות, ומטגנים עד להזהבה משני הצדדים. מגישים חם או קר.	5 ביצים 250 גר' גבינה מלוחה, מפוררת גס 1/4 כפית פלפל לבן טחון 5 גבעולי פטרוזיליה קצוצים דק (לא הכרחי) שמן לטיגון
---	--

עינב לוצאטו, מושב שחר

4 הצ'ידה (פלארום)

חטיף חגיגי בשמן עמוק ממסורת קוצ'ין, מתאים ל-30 סועדים

טוחנים בבלנדר את הבצל והקוסוס יחד עם המים. מוסיפים את הקמח, המלח, השומשום והשמן ולשים לבצק. מרדדים לעלה דק. קורצים עיגולים בעזרת כוס. בעזרת פקק של בקבוק יוצרים חור במרכז העיגול. מטגנים קלות בשמן עמוק עד לקבלת גוון זהוב-חום בהיר.	1-1/2 כוס מים 1 ק"ג קמח 1 כוס שומשום 3/4 כוס שמן 100 גרם קוקוס 1 בצל 3/4 כף מלח
--	---

מתוך חוברת המתכונים סבתא מבשלת, מועדון הקשישים, מושב נבטים



שירי חנוכה

<<< ימי החנוכה
מלים: מ. רויטמן,
תרגום מיידיש: אברהם אברונין,
לחן: עממי

ימי החנוכה חנוכת מקדשנו,
בגיל ובשמחה ממלאים את ליבנו
לילה ויום סביבוננו יסוב
סופגניות נאכל בם לרוב.
האירו ! הדליקו!
נרות חנוכה רבים
על הניסים ועל הנפלאות
אשר חוללו המכבים.
ניצחון המכבים נספר, נזמרה,
על האויבים אז ידם כי גברה
ירושלים שבה לתחיה
עם ישראל עשה תושיה.
האירו ! הדליקו!

<<< באנו חושך לגרש
מלים: שרה לוי-תנאי,
לחן: עמנואל עמירן

באנו חושך לגרש בידינו אור ואש
כל אחד הוא אור קטן וכולנו -
אור איתן.
סורה חושך, הלאה שחור ! סורה
מפני האור !

<<< חנוכה, חנוכה
מלים: לוי קפניס, לחן: עממי

חנוכה, חנוכה, חג יפה כל כך
אור חביב מסביב, גיל לילד רך.
חנוכה, חנוכה, סביבון טוב טוב
טוב נא, טוב נא טוב
מה נעים מה טוב

<<< חנוכיה לי יש
מלים: שרה גלזמן,
לחן: ניסן כהן מלמד

חנוכיה לי יש, דולקת בה האש
ושחה לי בלאט, על כד קטן אחד.
חנוכיה שלי - אורך נא העלי.



דודי נתן תשורה לי,
פרוטה אחת שחוקה -
יודעים אתם לכבוד מה?
לכבוד החנוכה!

<< נר לי דקיק
מלים: ליון קיפניס,
לחן: דניאל סמבורסקי

נר לי נר לי נר לי דקיק,
בחנוכה, נרי אדליק
בחנוכה, נרי יאיר
בחנוכה שירים אשר

<< סביבון טוב טוב טוב
מלים: ליון קיפניס, לחן: עממי

סביבון טוב טוב טוב
חנוכה הוא חג טוב,
חנוכה הוא חג טוב
סביבון טוב טוב טוב.
טוב נא טוב טוב טוב
נס גדול היה פה.

<< כד קטן
מלים: אהרון אשמן,
לחן: יואל ולבה

כד קטן, כד קטן,
שמונה ימים שמנו נתן.
כל העם התפלא:
מאליו הוא מתמלא.
כל העם אז התכנס
והכריז אך זהו נס!
אילולא כד זה נשאר
מקדשנו לא הואר

<< לכבוד החנוכה
מלים: ח. נ. ביאליק, לחן: עממי

אבי הדליק נרות לי
ושמש לו אבוקה -
יודעים אתם לכבוד מה?
לכבוד החנוכה!
מורי הביא כרכר לי,
בן- עופרת יצוקה -
יודעים אתם לכבוד מה?
לכבוד החנוכה!

אמי נתנה לביבה לי,
לביבה חמה, מתוקה -
יודעים אתם לכבוד מה?
לכבוד החנוכה!



<< לביבות

מלים: לוי קיפניס, לחן: נחום נרדי

קמח קמח מן השק,
שמן שמן מן הכד -
חנוכה היום,
חג נעים נחמד!
שמן שמן מן הכד
קמח קמח מן השק
הבה נלבב
לביבות לחג
עוד נוסיף ביצה מסל
עוד סוכר דק - וחסל
בואו לשולחן
לביבות נאכל
כבר אכלנו לביבות
מה טובות וטעימות
ועתה מה עוד?
במעגל נרקוד!

<< סביבוני ירוץ בגיל

מלים ולחן: מתתיהו שלם

סביבוני ירוץ בגיל
מן העמק לגליל
בין הרים ועמקים
בשדות הירוקים.
מיהודה לשרון
יתגלגל לו הסביבון
בין כרמים ופרדסים
שם עובדים וששים.

<< שימו שמן

מלים: לוי קיפניס, לחן: עממי

שימו שמן, שמן זית,
נרות הדליקו, יהי אור בבית!
אור לנו! דרור לנו!
על כן נאירה, על כן נשירה
שמונה ימים שירת האור.

אש הדליקו, התיכו עופרת
וצקו נא לנו סביבון לתפארת
טוב, טוב לנו! טוב, טוב לנו!
על כן נסובה, על כן נרקודה
שמונה ימים רקוד הסביבון!





פזמון: שמש...

אור - יורד הערב (שמש)
אור - בצהריים (שמש)
אור - עולה בבוקר (שמש)
אור.

<<< אנו נושאים לפידים
ראה בעמ' 33

<<< אור עולה בבוקר
מלים ולחן: נעמי שמר

אור עולה בבוקר
על אגם רחוק (זוכרת)
כן אני זוכרת
ולא אחדל ולא אשתוק
אור - שמבשר את
ההשכמה והזריחה (זוכרת)
רק לראות עוד פעם
יותר מזה איני צריכה.

שמש הביאו שמש
אם שמי מעוננים
עוצמת את עיני
אבל השמש היא בפנים.

אור בצוהריים
על האדמה (זוכרת)
על חלקת המים
ועל שתיל ועל קמה.
אור יורד בערב
על שדות חיי זוכרת
אור אני זוכרת
זה אור יומי זה אור ימי.

<< חנוכה



חוברת זו נאספה ונערכה בהשראת:

• אתר מדרשת - midreshet.org.il

• החכם היומי - כל ישראל חברים - hyomi.org.il

• אורים במתנ"סים - לקט מקורות לחנוכה, ערך וצילם יעקב מעוז

• אתר הפיוט - old.piyut.org.il

• זמרשת

• אסופת בית מדרש אלול

• לכבוד החנוכה, משרד החינוך, מנהל תקשוב ומערכות מידע

• יואל רפל, מועדי ישראל - אנציקלופדיה שימושית לשבת ולחג,

1990, הוצאת עם עובד.

• אליעזר שבייד, ספר מחזור הזמנים - משמעותם של חגי ישראל,

1984, הוצאת עם עובד.

• מורשת החג והמועד במסורת ישראל, בעריכת הרב מנחם הכהן,

המרכז למורשת היהדות בעיר העתיקה, בשיתוף תנועת המושבים.

• אריה בן-גוריון, צבי שוע, ילקוט חנוכה, ארכיון ומכון החגים הבינקיבוצי,

ברית התנועה הקיבוצית, תשנ"ו, בית השיטה.

• זמן יהודי חדש: תרבות יהודית בעידן חילוני - מבט אנציקלופדי,

2000, הוצאת למדא וכתר.

• בארי צימרמן, מיריק גרזי, חלונות חג במחשבת ישראל, משרד החינוך בשיתוף

שיטים - מכון החגים, בית השיטה, 2010.

• ככולם תוכלו למצוא תכנים מרתקים ומאתגרים ללימוד, לשירה ולעשייה -

ליחיד ולקהילה.

איסוף, כתיבה ועריכה: חפציבה כהן-מונטגיו | עיצוב: אתי מרקס

ניהול תוכן תכנית שריגים: רני יבין | צוות היגוי: שושי נשר, הילה יתח ולני יבין

האיורים מתוך מענית, בטאון תנועת המושבים; יעקב משורר, אוצר מטבעות היהודים, 1997.

הצילומים: ארכיון תנועת המושבים; כפר אוריה (צילום: תומר טרבס); מושב שדי חמד.

כסליו תשע"ז, ינואר 2017

- לשימוש פנימי בלבד, לא לשימוש מסחרי -

האור היפה

יוסף עוזר, בן מושב ברק

האור היפה הזה על אדן חלונני
אינו שונה משאר האורות -
אותה השמש
בכל החלונות נוגעת.
אך יפיו נוגע בעיני
בגלגלך אשר תלכי כאן בביתי
מרגילה את הרוחות להעצר
על סף פתחי הבית
ומעוררת את ילדינו ואותי
להבחין
כיצד יפה הוא נח
גם על דברים חדים שבעולם
שמבט רך שלך יעגל,
אשתי.

99

מתוך שם ומלכות, הוצאת עקד, 1990.